

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta (U 14/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Kristiina Koivukari, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Pekka Vasara, sisäministeriö
- valtionsyyttäjä Heidi Savurinne, Syyttäjälaitos
- rikoskomisario Jyri Hiltunen, keskusrikospoliisi

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio on 6.2.2024 antanut ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi, jolla muutetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/YOS korvaamisesta (COM(2024) 60 final).

Direktiiviehdotus on osa EU:n strategiaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi torjumiseksi vuodelta 2020. Ehdotuksen mukaan direktiivin tiettyjen osien tarkistus on tarpeen, jotta voidaan varmistaa, että lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja riisto on rangaistavaa kaikissa muodoissaan, mukaan lukien viimeaikaisen teknologisen kehityksen mahdollistamat tekemuodot. Muutosehdotuksella pyritään varmistamaan myös se, että kansalliset esitutkintaa ja syytteen nostamista koskevat säännökset mahdollistavat tehokkaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkival-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2024 vp

lan ja riiston torjumisen teknologinen kehitys huomioiden. Lisäksi direktiiviehdotuksen tarkoituksena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisemistoimia, parantaa rikoksen uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää parempaa rikosten ennaltaehkäisemisen ja torjunnan koordinaatiota jäsenvaltioissa ja niiden välillä kaikkien osapuolten kesken.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu direktiiviehdotuksen tavoitteisiin lähtökohtaisesti myönteisesti. Valtioneuvosto pitää yleisesti tärkeänä toimia tehokkaasti lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumiseksi. Direktiiviehdotuksessa on samoja tavoitteita kuin pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa vakavien lapsiin kohdistuvien rikosten uhrien suojelemisesta.

Valtioneuvosto pitää periaatteellisesti kannatettavana, että EU:ssa on yhteiset vähimmäissäännökset vakavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Direktiiviehdotuksen sisältämät vähimmäissäännöt rikosten määrittelystä ovat laaja-alaisia ja joiltain osin soveltamisalaltaan epätasällisia. Jatkoneuvotteluissa säännöksiä tulisi vielä arvioida ja pyrkiä tarkentamaan niitä niin, että ne ovat soveltamisalaltaan tarkoituksenmukaisia ja yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisia.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan rangaistuksia koskevia velvoitteita tulisi arvioida yhdessä rikolliseksi säädettyjen tekojen kanssa ja pyrkiä siihen, että rangaistukset ovat rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen mukaiset. Huomioon tulee ottaa myös direktiivin soveltamisalaan kuuluvan rikollisuuden kehitys ja unionin yhteiset tavoitteet sen tehokkaassa torjunnassa.

Valtioneuvosto katsoo, että rikosten syyteoikeuden vanhentumisaikojen tulee olla riittävän pitkiä rikosvastuun toteutumiseksi. Erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten osalta on tärkeää, että vanhentumisaajat ovat riittäviä vielä sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi. Direktiivissä säädettyjen vanhentumisaikojen määrittelyssä tulisi pyrkiä tarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin ja ottaa huomioon jäsenvaltioiden järjestelmien perusteet. Lisäksi rikokseen perustuvan vahingonkorvausvastuun vanhentumisen osalta tulisi vastuun toteutumisen ohella kiinnittää huomiota sääntelyn riittävään selkeyteen ja ennakoitavuuteen sekä pyrkiä siihen, että sääntely voidaan sovittaa yhteen kansallisen vanhentumissääntelyn kanssa direktiivin tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Ehdotukset vastaavat osittain naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta annetun direktiiviehdotuksen (U 32/2022 vp) sekä rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin muutosehdotuksen (U 44/2023 vp) sisältämää sääntelyä. Siltä osin kuin direktiiviehdotukset sisältävät samanlaista sääntelyä kuin mainituissa direktiiviehdotuksissa, neuvotteluissa tulee ottaa huomioon kyseisissä direktiiviehdotuksia koskevissa neuvotteluissa tehdyt ratkaisut.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/JHA kor-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2024 vp

vaamisesta helmikuussa 2024 annetun direktiivin (COM(2024) 60 final) tarkoituksena on varmistaa, että viimeaikainen teknologinen kehitys on huomioitu jäsenvaltioiden rikoslainsäädännössä seksuaaliväkivallan määrittelyssä sekä näiden rikosten esitutkintaa ja syyttämistä koskevis-
sa säännöksissä.

Ehdotuksen tavoitteena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisyä ja torjuntaa, parantaa rikosten uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää osapuolten välistä yhteistyötä niin kansallisesti kuin jäsenvaltioiden välillä. Keskeisimmät muutosehdotukset koskevat uudenlaisia kriminalisointeja, enimmäisrangaistusten koventamista, oikeushenkilön rangaistusvastuuta, vanhentumisaikoja, ilmoittamisvelvollisuutta rikosepäilystä ja rikosrekisteritietojen pyytamisvelvollisuutta.

Direktiiviehdotuksella täydennetään useita muita unionin säädöksiä, joilla suoraan tai välillisesti vastataan lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan ja seksuaaliseen riistoon liittyvien haasteiden eri osa-alueisiin. Hallintovaliokunta on antanut aiemmin tähän kokonaisuuteen liittyen mm. lausunnot HaVL 8/2023 vp ja HaVL 27/2022 vp. Valiokunta on lausunnoissaan pitänyt ehdotusten tavoitteita tärkeinä ja korostanut ilmiön tehokkaan ennaltaehkäisyn ja torjunnan keskeistä merkitystä sekä painottanut erityisesti lapsen edun toteutumista sääntelykokonaisuudessa.

Hallintovaliokunta pitää myös ehdotetun direktiivin tavoitteita tärkeinä ja direktiiviehdotusta ajankohtaisena, tarpeellisenä ja kannatettavana. Ehdotetut muutokset edistävät lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjuntaa, selvittämistä ja tutkintaa.

Valtioneuvoston kirjelmästä ilmenee, että ehdotetussa direktiivissä täsmennetään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustojen selvittämistä koskevaa sääntelyä (12 artikla). Työnantajalla on ehdotuksen mukaan oltava velvollisuus pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiiviehdotuksen kattamista rikostuomioista. Valiokunta pitää rikostaustojen selvittämistä kannatettavana. Samalla valiokunta kuitenkin toteaa, että ehdotuksesta voi seurata esimerkiksi hallinnollisen taakan kasvua, jos esimerkiksi lyhytaikaisiin työsuhteisiin rekrytoiville tai kolmannen sektorin toimijoille (kuten vapaaehtoisia rekrytoiville ja vapaaehtoistehtäviä järjestäville) tulee aiemman oikeuden sijaan velvoite pyytää rikosrekisteriotetta lasten kanssa työskentelevistä henkilöistä.

Direktiiviin ehdotetaan lisättäväksi uusi kohta, jonka mukaan jäsenvaltioiden on taattava riittävät resurssit ja keinot tutkia direktiivin alaan kuuluvia rikoksia siten, että myös tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen tehtyjä rikoksia voidaan tutkia (16 artikla 4 kohta). Valiokunta toteaa, että direktiivin alaan kuuluvien rikosten tutkinta on raskasta ja aikaa vievää ja niiden tutkinta vaatii teknistä erityisosaamista ja edellyttää rikostutkijoilta rikoslajikohtaista asiantuntemusta. Lisäksi vihjeiden määrä on saadun selvityksen mukaan voimakkaasti kasvanut. Valiokunta pitää tärkeänä riittävien resurssien varmistamista lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinnassa.

Lisäksi direktiiviehdotuksen 16 artiklan 4 kohta edellyttää, että tutkintaryhmät tai -yksiköt voivat tunnistaa rikosten uhrin erityisesti analysoimalla lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia, kuten valokuvia tai audiovisuaalisia nauhoitteita, jotka on toimitettu tai ovat saatavilla tieto- ja viestintätekniikan välityksellä. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan tällä hetkellä uhrien tunnistamiseen direktiiviehdotuksen tarkoittamalla tavalla on vähän keinoja. Valiokunta pitää tärkeänä tietosuojan (mukaan lukien biometristen tietojen käsittely) ja tiedon

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2024 vp

kulkuun uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi liittyvien esteiden purkamista lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjunnassa, selvittämisessä ja tutkinnassa.

Valtioneuvosto pitää direktiiviehdotuksen sisältämiä vähimmäissääntöjä rikosten määrittelystä laaja-alaisina ja joiltain osin soveltamisalaltaan epätasmoisina. Myös hallintovaliokunta pitää tärkeänä säännösten selkeyttä ja täsmällisyyttä ja toteaa, että direktiiviehdotuksen terminologiaa ja säännösten muotoilua tulee pyrkiä vielä neuvotteluissa tarkentamaan. Samoin neuvotteluissa on tärkeää huolehtia riittävästä kansallisesta liikkumavarasta.

Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain (39/1889) 20 luvun sääntely on uudistettu vuoden 2023 alussa voimaan tulleilla muutoksilla. Asiantuntijakuulemisessa valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että arviointia tulisi tehdä vielä siitä, ovatko rangaistusasteikot kaikilta osin riittäviä verrattuna eurooppalaiseen tasoon.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Hallintovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin huomioin.

Helsingissä 23.4.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Otto Andersson r
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Laura Meriluoto vas
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Sofia Virta vihr
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro